

Бетлій О. В.

УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ В ПОЛЬСЬКО-ЧЕХОСЛОВАЦЬКИХ ПЕРЕГОВОРАХ НАПЕРЕДОДНІ КОНФЕРЕНЦІЇ В ГЕНУЇ 1922 р.

На основі польських та українських архівних матеріалів, історичної літератури у статті вперше в українській історіографії розглядається питання польсько-чехословацьких переговорів напередодні конференції в Генуї 1922 р. і досліджується роль, яку відіграв у них український чинник.

Історія скликання міжнародної економічної конференції в Генуї у 1922 р. досі мало представлена в історичних дослідженнях не лише України, а й за кордоном. Однак її вивчення дає змогу зрозуміти ставлення європейських держав до східного питання, елементом якого була й українська справа. У період, який часто називають «period of conference diplomacy», у зв'язку з активізацією дипломатичного життя континенту відбулася низка таємних зустрічей і нарад задля вироблення спільної політики поміж, здавалося б, непримиренними суперниками. Приклад, який становили в цьому контексті переговори з метою узгодження взаємного ставлення до «українського питання», що мали місце між Польщею та Чехословаччиною, є досить показовим. На сьогодні, незважаючи на появу різноманітних наукових розвідок, присвячених розгляду українсько-польських та українсько-чехословацьких стосунків у різних їх проявах, дана проблема є ще не дослідженою. Лише частково її намагаються розглянути у своїй статті «Sprawy ukraińskie w czechosłowackiej polityce wschodniej w latach 1918—1922» історики З. Сладек та Й. Валента [1]. Таким чином, у даній статті ми спробуємо встановити загальний характер переговорів і причини, що спонукали польський та чехословацький уряди шукати спільне вирішення «українського питання», під яким у даному контексті розумілася економічна експлуатація українського ринку та забезпечення недоторканності справи приналежності Східної Галичини напередодні конференції в Генуї.

Як відомо, на початку січня 1922 р. у затишному містечку Європи Каннах відбулося засідання Ради Послів, скликане для остаточного узгодження східної політики союзників. Відповідно до резолюції, автором якої був британський прем'єр-міністр Ллойд Джордж і яку було запропоновано на розгляд аудиторії ввечері 6 січня, оголошувалося скликання фінансової та

економічної конференції у лютому або у березні в Генуї як «терміновий та суттєвий крок на шляху економічної реконструкції Центральної та Східної Європи» [2]. Тим самим було закінчено першу стадію переговорів, які розпочалися ще в Брюсселі в жовтні 1921 р. і ставили своїм завданням знайти способи, за допомогою яких можна було б приборкати радянську владу і долучити територію її панування до світової економічної системи. З цією метою, як пам'ятаємо, пропонувалося організувати консорціум для експлуатації російських ресурсів за участю капіталів Великобританії, Франції та Німеччини. Звістка про це дуже швидко потрапляє на шпальти газет і стає однією з найбільш обговорюваних тем перших місяців 1922 р. Багато уваги приділяють їй у Польщі, державі, що єдина визнала Ризьким мирним договором радянські республіки де-юре.

Вже 14 січня в Міністерстві закордонних справ відбулася нарада, на якій «з метою приготування внесків, що стосуються участі Польщі в міжнародній акції економічної відбудови Росії, а також взаємних економічних стосунків Польщі і Росії, відповідно до рекомендації Ради Міністрів від 12.01.1922 р.» ухвалили рішення про створення міжміністерської комісії. Міністерств К. Скірмунта добре розуміло, що Польща не володіла достатнім капіталом задля участі в консорціумі. Натомість вона мала два інших важливих чинники, які могли забезпечити їй відповідне місце серед держав, що вирішували долю східних від неї територій, — географічне положення та знайомство з Росією: «З географічного положення виникає, що транзит через Польщу особливо на Україну, є неминучим... знайомство з Росією дає нам можливість надання значно» кількості фахівців, які не раз ціле життя провели в Росії, де значно підтримували промислове життя. Досить згадати цукрову промисловість на Україні та гутництво й гірництво в Донецько-

му регіоні» [3]. Чи не найкраще польську економічну політику щодо Росії та України окреслив Ф. Пуласький, який з грудня 1921 р. постійно перебував у Варшаві, й надалі офіційно продовжував обіймати посаду голови польської місії в УСРР. За його твердженням: 1) «державною необхідністю є забезпечення для польської торгівлі, промисловості та польських компетентних технічних сил російсько-українського ринку, окремо беручи до уваги особливо прилеглі до Польщі території, географічне положення і давні культурні впливи яких роблять економічні стосунки з Польщею найбільш природними і потрібними яких можуть бути задоволені лише польським промисловим виробництвом»; 2) «елементом майбутньої міцності Польської держави може стати планово проваджена польським урядом через територію Польщі східноєвропейська торгова дорога, яка має велике завдання щодо руйни Росії та необхідності спрямування на її територію надлишки промисловості європейської, особливо німецької» [4]. Утворена у Варшаві міжміністерська комісія одним з головних завдань має дослідження українського ринку та можливості його експлуатування поляками. Знаючи про ці заходи польського уряду, міністр закордонних справ УНР Ян Токаржевський-Карашевич дає вказівку дипломатичній місії УНР у Варшаві увійти у контакт з представниками польського МЗС, заангажованими в цій справі, і надавати їм якнайбільше вичерпної інформації та матеріалів про Україну, оскільки, за отриманими ним відомостями, не всі з урядовців мали хоча б якесь уявлення про справжню ситуацію в останній [5].

25 січня міністр закордонних справ Польщі К. Скірмунг надсилає інструкцію щодо ставлення польського уряду до конференції в Генуї польським дипломатичним представництвом у Парижі, Празі, Бухаресті. Поряд з твердим переконанням, що ідея конференції має бути підтримана усіма урядами, які проголошують програму миру та економічної реконструкції, у ній зазначалося, що для забезпечення польських інтересів у Генуї потрібно досягнути порозуміння з союзницькими урядами Франції та Румунії, а також урядом ЧехоСловаччини з метою «визначення, чи і наскільки виявилось б можливим попереднє, суворо конфіденційне, узгодження програми згаданих урядів в акції відбудови Східної Європи, так само як і встановлення згоди спільної лінії поступу на конференції у Генуї» [6].

Так виглядали польські плани в економічній площині. Що стосується політичної, то вони були більш амбітні. Вихідною точкою цих планів було переконання, що головною помилкою Паризької мирної конференції було збереження

Німеччини Бісмарка і що другою такою помилкою може стати затвердження великої і неподільної Росії, в її радянському варіанті. Внаслідок цього з «безсумнівного союзу об'єднаної Німеччини та неподільної Росії мусить вирости новий європейський конфлікт або німецька гегемонія в Європі, яка призведе до економічної залежності, а може й державної, Польщі» [7]. Щоб запобігти цьому, треба було знайти спосіб поділу Росії, що поляки вже намагалися зробити в 1920 р. Однак застосування військової сили й сподівання на народні повстання себе не виправдали. Тому поділ цей може бути здійснений шляхом економічним. При цьому слід відбудувати насамперед провінції (Україну, Білорусію і т. д.). Як усього цього досягти, було сформульовано в спеціальній програмі, яку «належало б висунути на з'їзді в Генуї одній з керівних держав». Програма складалася із семи пунктів, згідно з якими: «1) Росія та Німеччина входять до Ліги Націй; 2) при Лізі Націй утворюється міжнародний комітет відбудови Росії; 3) поряд з акцією економічної відбудови Росії має провадитися акція міжнародної відбудови окремих територій, які входять до складу Росії, власне, тих територій, чиє розташування є або приморським, або межуючим із сусідніми державами, наприклад, Кавказ, Крим, Причорномор'я, Правобережна Україна; 4) Ліга Націй гарантує, що тимчасово займані для економічної відбудови території не будуть відокремлені від Росії на користь іншої держави; 5) Ліга Націй вибере поміж своїх членів одну або декілька держав і передасть їм мандат для відбудови даної території, про що має бути укладена умова між Росією, Лігою Націй та третьою стороною, яка отримує мандат; 6) статті згадані у п. 5 умови мають бути чітко окреслені і передбачати, наприклад, запровадження на даній території валюти держави, яка отримує зазначений мандат, повернення на ці землі колишніх власників, дана держава не має права приєднувати до своєї території зайняті для відбудови землі, але має право у разі революційних виступів тощо наводити тут порядок; 7) оскільки подібні або інші засади відбудови Росії, здійснюваної на основі мандата, могли би бути схвалені, Польща мала б прагнути отримати разом з Чехією мандат на відбудову Правобережної України строком на 30 років» [8].

Чи готова була Чехословаччина позитивно сприйняти пропозицію своєї конкурентки в регіональній політиці і наскільки остання була щира? На першу частину питання спробуємо дати відповідь нижче. Що стосується ширості польської сторони, то є достатньо аргументів, щоб вважати її такою. По-перше, у Варшаві добре розуміли: щоб бути поміченими на майбутній

конференції і взяти у ній участь нарівні з іншими державами, треба виступити у тісному порозумінні з країнами регіону, провідну роль серед яких відіграла Чехословаччина. Бувши натхненником й ідеологом Малої Антанти і завдяки особливому таланту свого міністра закордонних справ Е. Бенеша, вона мала перед собою завжди відчинені двері не лише для Парижа, а й Лондона, прохолодність стосунків з яким усе ще відчували у Польщі. По-друге, Генуя надавала можливість прискорити визнання Ризької угоди державами Великої Антанти, чого без підтримки Чехословаччини годі було сподіватися. Пояснювалося це тією непримиренною позицією Праги в питанні приналежності Східної Галичини, яку вона займала ще від 1919 р.

Стосунки, які склалися між чехами та галицькими українцями протягом 1919—1921 рр., постійно знаходилися під пильним наглядом польської розвідки та дипломатії. Причому інформація про них збиралася звідусіль. Так, ще на початку лютого 1919 р. польський представник у Берні Август Залеський повідомляв, що «в тутешніх дипломатичних колах говорять про зближення галицьких українців з чехами з метою встановлення чехословацько-українського кордону» [9]. У звіті від 24.01.1921 р. про справу Східної Галичини, опрацьованому Східним відділом польського МЗС, про це пишуть вже так: «...Чехи взагалі ніколи не були чужі справі Галичини. У польській мирній делегації в Парижі панувало навіть переконання, що чеська дипломатія спричинилася головною мірою до невизнання Польщею Галичини. Зараз Бенеш підсуває русинам нову політичну концепцію — створення потрібної федерації Чехія—Словаччина—Русь з приєднанням Галичини. Петрушевич особисто не дуже схилився до цього проекту, але Стефан Вітвицький, міністр закордонних справ ЗУНР, провів у грудні минулого року низку нарад у цій справі в Празі» [10]. Наприкінці того ж місяця в одному з повідомлень знаходимо таку інформацію: «Д-р Бенеш сам відверто визнає (...) переконання, що Східна Галичина рано чи пізно мусить відпасти від Польщі, і вважає це річчю неминучою, оскільки, на його думку, не можна відгородити Росію від західних держав, єдиною перепоною чому є Польща та держави Балтики... Внаслідок того, що на Росію за сучасних обставин не можна покладатися, чехи намагаються взяти на себе тягар "визволення" Східної Галичини з-під Польщі за допомогою жменьки українських агітаторів». Окрім того, зазначалося, що Бенеш має на меті створення автономної Русі, до складу якої, як це було за Габсбургів, мають увійти землі колишньої Австро-Угорщини, населені русинами. Тим самим

чехи прагнули постати опікунами «пригноблених українців» [11]. Дещо інший бік справи вимальовувався з депеші, отриманої з Відня 20.03.1921 р. У ній згадується про угоду, яка будімо була підписана між Бенешем та Петрушевичем і на основі якої чехословацький уряд мав визнати самостійність Західної України. Далі зазначалося, що «угода та має бути скерована проти Польщі, причому на випадок польсько-чехословацької війни має бути оголошено Західноукраїнську державу під протекторатом чехів. У цьому випадку українські війська, які 14.04.1921 р. мають бути переведені з Німецького Яблонного до Руської Країни, мали б підпадати виключно під українське командування» [12]. У травні Варшава отримала повідомлення, що Бенеш дав згоду на формування в Чехословаччині українського офіцерського складу. При цьому обмундирування мало бути англійське з українською кокардою. Офіцерів мали використовувати не лише для операцій у Східній Галичині, а й у Радянській Україні для організації повстанців [13]. Таку політику поляки пояснювали тим, що чехи несуть збитки від економічної кризи і будуть завжди прагнути до контакту з Росією, «не говорячи вже про матеріальну користь, яку б їм запевнило отримання мандата над багатою Східною Галичиною». Такою, на їхню думку, була точка зору Бенеша за два роки до цього і таким був тон паризької преси, інспірований чехами, тоді коли Раді Послів було передано справу Східної Малої Польщі [14]. Однак такий погляд на справу не заважав Варшаві прислухатися і до іншої думки, про яку йшлося в депеші польського військового аташе з Праги наприкінці травня 1921 р. Він переповів інформацію, отриману від угорського представника в Празі. Згідно з нею англійський посол у ЧСР, лорд Кларк, збирався їхати до США, де мав намір розпочати пропаганду проти чеського панування в регіоні і прилучення його до Східної Галичини, а при змозі і до Наддніпрянської України з метою утворення єдиної української держави. При цьому гарантувалося з боку Англії повна фінансова та політична підтримка України, визнання якої *de facto* мало наступити одразу після того, як українці заволодіють хоча б малим шматком землі. На думку угорського дипломата, так англійці певною мірою підштовхували українців до повстання. До того ж англійський посол говорив про повстання, яке має незабаром розпочатися на території Радянської України за фінансування Англії. Натомість автор депеші розглядав цю справу так: «Вважаю (...), що чехи не тільки не захоплені зненацька діями Англії в цьому напрямку, але йдуть на цю комбінацію; тим більше, що Прикарпатська Русь починає їм бути щораз

невигіднішою територією, де вони псують не лише свою репутацію на ринку міжнародних політиків» [15]. Можливо, чехословацьке МЗС розглядало такий варіант, однак він напевно б викликав рішучий протест з боку чеських ендеків. Вони вважали, що приналежність Прикарпатської Русі до ЧСР має тому велике значення, що становить коридор до Росії, а Східна Галичина мусить для цього стати її федеративною чи іншою частиною. «Не можемо дозволити, щоб Східна Галичина була новою Македонією, в якій один народ тиранізував інший», — проголошували вони [16].

Однак у червні місяці вже з'являються підстави говорити про початок зміни в ставленні Праги до галицького питання. 30 червня польське посольство у Бухаресті повідомило, що міністр закордонних справ Румунії Таке Іонеску був поінформований з Лондона, що «Едуард Бенеш здивував Ллойда Джорджа, чітко і твердо захищаючи польські інтереси і відстоюючи в справі Східної Галичини польську позицію» [17]. Одночасно, окрім усього іншого, на цей період припали переговори польського посланника Еразма Пільтца з чехословацькою владою у справі укладення угоди між обома державами. К. Скірмунт вважав, що порозуміння між двома країнами дасть Польщі сталий зв'язок із Заходом, в обмін на що вона відкриє чеській промисловості дорогу до східного ринку. Пільтц, у свою чергу, вказував на те, що на східному ринку польський купець, технік та фінансист завдяки історичній традиції та досвіду становлять істотну силу, з якою чеський елемент не може рівнятися [18]. Це було своєрідним продовженням естафети, розпочатої ще 1920 р. Як повідомляв чехословацький посланник у Польщі Новак у своєму рапорті від 6 грудня 1920 р. про розмову з тогочасним міністром закордонних справ Сапегою, Польща зацікавлена в допомозі з боку Чехословаччини у відбудові промисловості, замість чого готова визнати найбільші пільги чехословацькому транзитному експорту до Радянської Росії. 9 грудня Сапега виступає за те, щоб ЧСР стала першою державою, яка розпочне з Польщею переговори про транзит до Росії [19]. А 1 травня заступник Е. Бенеша В. Гірса надсилає до Варшави запит, чи створить Польща для чехословацького транзиту такі самі умови, як для німецького. Однак тоді порозуміння досягнуто так і не було. Адже однією з першочергових умов для цього була ліквідація українських військових формацій на території ЧСР та припинення будь-якої антипольської агітації у справі Східної Галичини. Внаслідок численних зустрічей, які відбулися між польською та чехословацькою сторонами протягом липня—жовт-

ня 1921 р. і перебіг яких висвітлений у відомій праці польського історика К. Левандовського «Sprawa ukraińska w polityce zagranicznej Czechosłowacji», 6 листопада було підписано політичну угоду між Польщею та Чехословаччиною, в статті 3 якої «ЧСР декларувала свій *desinteressement* у справі Східної Галичини і зобов'язувалася розформувати українські військові одиниці на території Чехословаччини, а також припинити усіляку активну пропаганду, спрямовану на відокремлення будь-якої території Польської Республіки» [20]. Проте ЧСР і надалі провадила активну українську політику на своїй території, але на міжнародній арені у справі належності Східної Галичини починає підтримувати польську позицію, особливо в англійських кабінетах. Намагалися польські дипломати вирішити з чехословацькими колегами і питання їхнього ставлення до Ризького миру. Все, чого вони досягай, так це запевнення, що Чехословаччина його визнає одразу після того, як він буде визнаний західними державами, а поки що вона не буде виступати проти кордонів, накреслених у трактаті [21]. Як зазначав польський історик Ю. Кукулка, відповідно до угоди з Польщею і побажаннями Парижа у справі консолідації держав Центральної Європи, Бенеш оминав у своїх розмовах на тему економічної конференції справи ризького кордону і Східної Галичини. Тим самим йому було залишено Парижем дипломатичну ініціативу у Центральній Європі, а Скірмунту у зв'язку з цим залишався балтійський регіон [22]. Однак за нових міжнародних обставин, які виникли у зв'язку з організацією економічної конференції, Варшаві потрібно було отримати конкретні гарантії з боку Чехословаччини, які б свідчили про незмінність її ставлення до питань, узгоджених восени 1921 р.

Наприкінці 1921 р. існуючий у Польщі «Організаційний Союз Цукрової промисловості Правобережної України» ініціює утворення у Празі синдикату з капіталом 2 млн крон. Мета — дослідження умов, впорядкування стосунків синдикату з колишніми власниками цукрових заводів в Україні шляхом викупу їхньої власності, а також утворення акціонерного товариства [23]. Однак радянський український уряд запропонував лише деякі цукрові заводи до еventуальної оренди, внаслідок чого чеські фінансисти втрачають зацікавлення. Однак уже перед Каннами К. Скірмунт відповідно до постанов міністерства знову пропонує чехословацькому послу у Варшаві п. Максі дійти порозуміння в даному питанні. В лютому 1922 р. Скірмунт і міністр торгівлі та промисловості Польської республіки Страсбургер цікавляться взаємним обміном з ЧСР внутрішніми

матеріалами з приводу майбутньої конференції. Однак п. Макса радить своєму уряду не підтримувати дану ініціативу [24].

Таким чином, для забезпечення своїх інтересів і виконання програми польського МЗС Варшаві залишається лише вдатися до нав'язання тісних стосунків з країнами Малої Антанти, існування договорів між якими вона прийняла до відома, підписуючи політичний договір з ЧСР. Є відомості, що і чехословацький уряд звернувся від імені Малої Антанти до польського уряду з пропозицією скликати у лютому конференцію країн даного союзу з Польщею, задля чого хотів мати чітку відповідь, чи Варшава вступає до цього союзу [25]. За взаємини з цим центральноєвропейським тріумвіратом з метою послаблення чехословацького впливу виступає керівник держави Ю. Пілсудський [26]. В той час як Бенеш виконував роль посередника у переговорах між Парижем та Лондоном і рятував конференцію, скликання якої, як він повідомив офіційно ще у січні, вважав суцільною помилкою, у Бухаресті домовлялися про найближчий розвиток подій в Малій Антанті. У кращих традиціях Старої Європи в столиці румунів вирішення матримоніальних справ поєднали з вирішенням справ великої політики [27]. Під час зустрічі міністрів закордонних справ Королівства СХС та Румунії, на якій були присутні від Польщі посол А. Скшинський, від Чехословаччини посол Ф. Веверка, було обговорено участь цих держав у майбутній економічній конференції в Італії. Результатом зустрічі стала Декларація від 22 лютого 1922 р., в якій йшлося про дотримання в Генуї трактатів Паризької конференції; підготовку спільної програми виступу на спеціально скликаній найближчими днями конференції економічних експертів у Белграді; проведення аналізу економічної ситуації в країнах, представники яких підписали цей документ [28]. Окрім тексту Декларації, Прага отримала рапорт посла, де він звернув увагу керівництва на те, що Польща намагається утворити під своєю орудою новий блок, в який би увійшли і країни Малої Антанти, а наразі існуючий блок пропонувався Скшинським перейменувати в «Згоду Чотирьох» [29]. Зрозуміло, що це викликало супротив шефа чехословацької дипломатії. Бенеш не вибачив Варшаві такої поведінки. Він, хоч і в дуже привітній формі, відмовляється прийняти пропозицію свого польського колеги щодо скликання 15 березня остаточної наради країн регіону у своїй столиці [30].

Більш прихильним до Польщі виявився чехословацький посол у Гаазі, п. Флірдіндер, який брав участь в економічних переговорах, що відбулися в Лондоні наприкінці лютого, і мав

представляти свою державу на згаданій вже конференції у Белграді. Як зазначав польський представник у Голландії у звіті від 7 березня 1922 р. до свого міністерства, він був палким прихильником поновлення економічних стосунків з Росією і вважав необхідним досягнути польсько-чехословацького порозуміння в цій справі. На думку чехословацького дипломата, з цією метою потрібно було узгодити вже перед Генуєю не лише умови транзиту до українських та російських теренів через Польщу, Балтику та Румунію, а й потреби цього. Окрім того, він хотів, щоб було домовлено про поділ сировини, отриманої з Росії [31]. Конференція за участю представників ЧСР, Польщі, Румунії та Королівства СХС відбулася у Белграді 9–13 березня. На ній остаточно було досягнуто порозуміння щодо одностайного поступу в Генуї.

Остання зустріч представників згаданих країн відбулася з ініціативи Е. Бенеша вже у самій Генуї в апартаментах польської делегації. Тоді знову прем'єр-міністри Братінау та Бенеш, міністри закордонних справ Нінчич та Скірмунт зобов'язалися не допустити будь-якої зміни існуючих кордонів. Одночасно вони домовилися щодня зустрічатися перед початком нарад у Бенеша, який мешкав у самому центрі Генуї, задля взаємного інформування [32]. Внаслідок провадження такої політики дане угруповання країн, за даними, отриманими радянською розвідкою з Берліна, вважалось напередодні конференції найбільш зацікавленим у всіх питаннях, пов'язаних з Росією [33].

Таким чином, Польща виконала одне із завдань своєї зовнішньої політики — про її східні кордони, а тим самим і статус Східної Галичини, не повинно було йтися на конференції в Італії. Правда, вона так і не досягла конкретних домовленостей з Чехословаччиною в спільній експлуатації східного ринку. Натомість сама приступає до переговорів про укладення торговельного договору з урядом УСРР, які мають місце у Варшаві протягом березня. Аналогічно веде себе Прага, в якій тривають наради, розпочаті ще влітку 1921 р., з приводу підписання тимчасового торговельного договору між урядами ЧСР та УСРР [34]. Однак, як показали подальші події, існування польсько-чехословацької домовленості у справі експлуатації українського ринку навряд чи могло бути використаним, адже у зв'язку з укладенням радянсько-німецького договору в Рапалло конференція набула більше політичного, аніж економічного забарвлення, і як Бенешу, так і Скірмунту довелося докласти зусиль задля уможливлення подальшого її продовження. Натомість домовленості у справі Східної Галичини стали у пригоді. Коли з'явилася небезпека її

розгляду, представники кожної з держав Малої Антанти відвідали головуючого на конференції, застерігаючи, що якщо дійде до справи зміни будь-яких кордонів, то вони залишать конференцію [35].

Отже, на основі проаналізованих документів є підстави твердити, що період, який передував Генуезькій конференції, в історії польсько-чехословацьких взаємин був продовженням і безпосереднім наслідком тих позитивних тенденцій, які мали місце під час укладення політичної угоди між обома державами 6 листопада 1921 р. Як уже говорилося, і Варшава, і Прага готові були розпочати діалог у вирішенні українського питання. Особливо необхідним це було для Польщі, головним завданням зовнішньої політики якої було отримання гарантій для недоторканності справи її кордонів та статусу Східної Галичини. Щоб перетворити сусідню Чехословаччину у

свою союзницю, вона згодна піти на поступки в питанні транзиту чехословацького експорту на східний ринок, щоб тим самим компенсувати Празі відсутність безпосереднього кордону з українськими теренами. Однак внаслідок багатовекторності зовнішньої політики обох республік (адже для Польщі так само важливим було досягнути порозуміння з балтійськими країнами та радянськими урядами, а Чехословаччині — надалі зміцнювати свою позицію в Малій Антанті та в стосунках із союзницями, задля примирення яких Бенеш витратив багато часу, тим самим послабивши свою присутність в політичному та дипломатичному житті Центральної Європи) досягти чітких домовленостей насамперед щодо проєктів економічної відбудови Росії, під назвою якої розумілися в основному терени, що належали УСРР, Другій Речі Посполитій та Першій Чехословацькій Республіці так і не вдалося.

1. *Sladek Z., Valenta J.* Sprawy ukraińskie w czechosłowackiej polityce wschodniej w latach 1918 — 1922 // *Z dziejow stosunkow polsko-radzieckich. Studie i raaterialy.* — Т. 3. — Red. T. Cieslak — Warszawa: KsieZka i Wiedza. — 1968. — S. 137—169.
2. *White S.* The origins of Detente: the Genoa Conference and Soviet-Western Relations, 1921—1922,— Cambridge: Cambridge university press. — 1985. — P. 55.
3. Archiwum AktNowych w Warszawie (далі ААН), зesp. MSZ, sygn. 6760/B 23082, s. 15, 16.
4. *Ibid.* — S. 33.
5. Центральний Державний Архів Вищих Органів Влади та Управління України (далі ЦДАВО). — Ф. 3696. — Оп. 2. — Спр. 61. — Арк. 16.
6. ААН, зesp. MSZ, sygn. 6760/B 23082, s. 21.
7. *Ibid.* — S. 36.
8. *Ibid.* — S. 36—38.
9. ААН, зesp. Kolekcja odpisow i dokumentow, sygn. 59, s. 16.
10. ААН, зesp. MSZ, sygn. 208, s. 7—12.
11. ААН, зesp. Ambasada RP w Londynie, sygn. 449, s. 4—7.
12. ААН, зesp. Kolekcja odpisow i dokumentow, sygn. 59, s. 321.
13. *Ibid.* — S. 345.
14. *Ibid.* — S. 350.
15. *Ibid.* — S. 426.
16. ААН, зesp. Ambasada RP w Londynie, sygn. 55, s. 45.
17. *Ibid.* — sygn. 449, s. 8.
18. *Wandycz P.* U zrodel paktu Skirmunt-Benesz / Polska a zagranica. — P.: Instytut literacki, 1986. — S. 44.
19. *Sladek Z., Valenta J.* ... — S. 165.
20. *Lewandowski K.* Sprawa ukraińska w polityce zagranicznej Czechosłowacji, 1918—1932. — Wrocław—Warszawa—Gdansk: Wydawnictwo PAN. — 1974. — S. 206—213.
21. *Ibid.* — S. 210.
22. *Kukulka J.* Francja a Polska po traktacie wersalskim 1919—1920. — Warszawa: Ksi?zka i Wiedza, 1970 — S. 570.
23. *SladekZ., Valenta J.*... — S. 166.
24. *Ibid* — S. 167.
25. ЦДАВО. Ф. 4. — Он. 1. — Спр. 601. — Арк. 13.
26. *Ibid.* — Арк. 4.
27. Йдеться про заручини румунської князівни Марії та югославського короля Александра.
28. *Essen A.* Polska a Mala Ententa 1920—1934. — Warszawa—Krakow: Wydawnictwo naukowe PWN, 1992. — S. 78—79.
29. *Ibid.*
30. ААН, зesp. Ambasada RP w Londynie, sygn. 759, S.108.
31. *Ibid.* — S. 105.
32. *Skirmunt K.* Moje wspomienia 1866—1945. — R., 1997. — S. 132.
33. ЦДАВО. — Ф. 4. — Он.1. — Спр. 601. — Арк. 60.
34. ЦДАВО. — Ф. 3691. — Он. 1. — Спр. 1. — Арк. 98—101.
35. *Skirmunt K.* ... — S. 134.

O. V. Betliy

UKRAINIAN QUESTION IN THE POLISH AND CZECHOSLOVAKIAN NEGOTIATIONS BEFORE THE CONFERENCE IN GENOA, 1922

The article is the first attempt in the Ukrainian historiography to consider the history of Polish and Czechoslovakian negotiations before the conference in Genoa, 1922. The author investigates the role of Ukrainian question in their agreements. The research is based on Polish and Ukrainian archive documents and historical literature.